

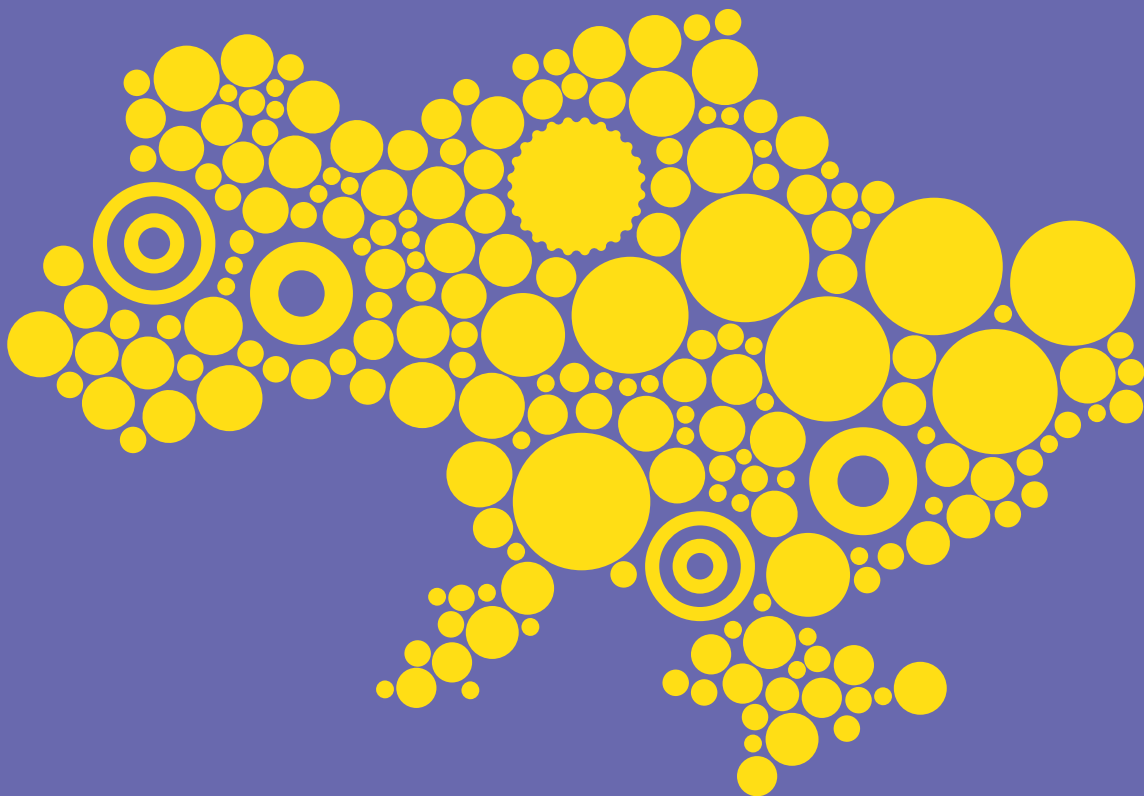
Єднання
заради дії

Міністерство
цифрової трансформації
України

Методичні матеріали щодо забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб та цивільного населення, які постраждали від військової агресії РФ проти України

Встановлення фактів, що мають юридичне значення

Матеріал розроблено в рамках програми «Єднання заради дії», що впроваджується IREX разом з БО «БФ «Стабілізуєшн суппорт сервісез» та за підтримки Державного департаменту США.

Вміст є виключною відповідальністю БО «БФ «ССС» і не обов'язково відображає погляди IREX або Державного департаменту США.

СКОРОЧЕННЯ:

ЦПК Цивільний процесуальний кодекс України

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Юридичні факти – це фактичні обставини дійсності, з правовою моделлю яких пов'язано настання наслідку у вигляді виникнення, зміни або припинення суб'єктивних цивільних прав, юридичних обов'язків, а також цивільних правовідносин в цілому.

Якщо органи державної реєстрації актів цивільного стану не мають можливості зареєструвати факт, що має юридичне значення, особа звертається до суду з метою встановлення такого факту.

Місцевий загальний суд, у відповідності до ст. 315 ЦПК України, розглядає наступні справи про встановлення фактів, що мають юридичне значення:

- родинних відносин між фізичними особами;
- перебування фізичної особи на утриманні;
- каліцтва, якщо це потрібно для призначення пенсії або одержання допомоги з загальнообов'язкового державного соціального страхування;
- реєстрації шлюбу, розірвання шлюбу, усиновлення;
- проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу;
- належності правовстановлюючих документів особі, прізвище, ім'я, по батькові, місце і час народження якої, що зазначені в документі, не збігаються з прізвищем, ім'ям, по батькові, місцем і часом народження цієї особи, зазначеним у свідоцтві про народження або в паспорті;
- народження особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту народження;
- смерті особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту смерті;
- смерті особи, яка пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підстави вважати її загиблою від певного нещасного випадку внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру;
- інші факти, від яких залежить виникнення, зміна або припинення особистих чи майнових прав фізичних осіб, якщо законом не визначено іншого порядку їх встановлення.

У період воєнного стану, відповідно до статті 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», не можуть бути припинені повноваження судів.

В умовах воєнного стану робота судів не може бути припинена, а конституційне право на судовий захист обмежене. Ніяких скорочених чи прискорених процедур здійснення правосуддя немає. Всі суди, де це можливо, якщо вони не мають значних технічних пошкоджень чи не зруйновані повністю внаслідок бомбардувань та обстрілів, працюватимуть.

Методичні матеріали щодо забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб та цивільного населення, які постраждали від військової агресії РФ проти України

Найчастіше внутрішньо переміщені особи звертаються до місцевого суду для встановлення фактів народження та смерті особи. **Відповідно до ст. 317 Цивільного процесуального кодексу України** заява про встановлення факту народження особи на тимчасово окупованій території України, визначеній Верховною Радою України, може бути подана батьками, родичами, їхніми представниками або іншими законними представниками дитини до будь-якого суду за межами такої території України незалежно від місця проживання заявника.

Заява про встановлення факту смерті особи на тимчасово окупованій території України, визначеній Верховною Радою України, може бути подана родичами померлого або їхніми представниками до суду за межами такої території України.

Справи про встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України, визначеній Верховною Радою України, розглядаються невідкладно з моменту надходження відповідної заяви до суду.

У рішенні про встановлення факту народження особи на тимчасово окупованій території України, визначеній Верховною Радою України, зокрема, мають бути зазначені встановлені судом дані про дату і місце народження особи, про її батьків.

Ухвалене судом рішення у справах про встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України, визначеній Верховною Радою України, підлягає негайному виконанню.

Рішення у справах про встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України, визначеній Верховною Радою України, може бути оскаржено в загальному порядку, встановленому цим Кодексом. Оскарження рішення не зупиняє його виконання.

Копія судового рішення видається учасникам справи, негайно після проголошення такого рішення або невідкладно надсилається судом до органу державної реєстрації актів цивільного стану за місцем ухвалення рішення для державної реєстрації народження або смерті особи.

ВАЖЛИВО ЗНАТИ! Відповідно до листа-роз'яснення Касаційного цивільного суду у складі Верховного суду на адресу голів апеляційних судів № 312/0/207-21 від 16.04.2021 року встановлено, що для встановлення фактів народження та смерті вимога місцевих судів про необхідність отримання громадянами письмової відмови в органах державної реєстрації актів цивільного стану не ґрунтується на положеннях чинного законодавства. Отже, заявнику не потрібно звертатися до органів державної реєстрації актів цивільного стану для отримання відмови у проведенні реєстрації народження, а звертатися одразу безпосередньо до відповідного суду для встановлення фактів народження.

ОСОБЛИВОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ НАРОДЖЕННЯ ОСОБИ

Підтвердження факту народження дитини поза закладом охорони здоров'я на період дії воєнного стану на території України здійснюється надавачами медичної допомоги: лікар (який має лікарську спеціальність «Акушерство і гінекологія», «Неонатологія», «Педіатрія», «Терапія», «Загальна практика – сімейна медицина») заповнює медичне свідоцтво про народження (форма №103/о) після огляду породіллі та дитини. Документ лікар може видати за умови наявності у первинно-обліковій медичній документації жінки (зокрема в електронній системі охорони здоров'я) відомостей, що підтверджують факт її вагітності.

Міністерством охорони здоров'я України затверджено наказ № 407 від 04.03.2022 року «Про забезпечення реєстрації новонародженої дитини в умовах воєнного стану», відповідно до якого в умовах воєнного стану медичне свідоцтво про народження за формою 103/0 у кожному випадку народження живої дитини видають медичні працівники. Це працівники закладів охорони здоров'я та фізичні особи-підприємці, які отримали ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики, надавали допомогу при пологах, проводили перший огляд новонародженого, перший медичний огляд породіллі після пологів, зокрема поза закладом охорони здоров'я, без можливості подальшого транспортування породіллі та новонародженого до відповідного надавача медичної допомоги або за умови її відмови від такого транспортування в обставинах підвищеної загрози життю та здоров'ю.

У випадку відсутності форми 103/о медпрацівнику дозволено виписати довідку довільної форми у двох екземплярах. Один із них передається матері, а другий – на зберігання до медзакладу.

Ця довідка в період воєнного стану вважається документом, що підтверджує факт народження дитини та прирівнюється до заповненого Медичного свідоцтва про народження (форма 103/0), за допомогою якого можна отримати свідоцтво про народження, видане відділами державної реєстрації актів цивільного стану.

07 травня 2022 року набрав чинності Закон України від 21 квітня 2022 року № 2217-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання правового режиму на тимчасово окупованій території України», яким зокрема внесено зміни до частини третьої статті 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», відповідно до якої будь-який акт (рішення, документ), виданий органами та/або особами, передбаченими частиною другою цієї статті, є недійсним і не створює правових наслідків, **крім документів, що підтверджують факт народження, смерті, реєстрації (розірвання) шлюбу особи на тимчасово окупованій території**, які додаються до заяви про державну реєстрацію відповідного акта цивільного стану.

Проте, відповідні зміни не були внесені до Порядку підтвердження факту народження дитини поза закладом охорони здоров'я, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 09.01.2013 року № 9 та Наказу Міністерства юстиції України від 18.10.2000 року № 52/5 «Про затвердження Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні».

Отже, на даний момент, в разі наявності документів, що не визнаються Україною, виданих органами так званих ЛНР та ДНР та іншими новоутвореними окупаційними адміністраціями або у разі надання відмови у встановлення такого факту, встановлення факту народження дитини здійснюється у судовому порядку.

ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ СМЕРТІ ОСОБИ

На сьогодні існують чотири види встановлення факту смерті особи:

- Встановлення факту смерті особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту смерті (п. 8 ч. 1 ст. 315 ЦПК України) (підходить для розгляду справ про смерть не територіях, що не визнавалися окупованими, наприклад, м. Ірпінь Київської області).
- Встановлення факту смерті особи на тимчасово окупованій території України (ст. 317 ЦПК України).
- Встановлення факту смерті особи, яка пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підстави вважати її загиблою від певного нещасного випадку внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру (п. 9 ч. 1 ст. 315 ЦПК України).
- Розгляд судом справ про оголошення особи померлою (ч. 305-309 ЦПК України) (не актуально на час війни).

Особливості встановлення факту смерті особи на тимчасово окупованій території України

07 травня 2022 року набрав чинності Закон України від 21 квітня 2022 року № 2217-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання правового режиму на тимчасово окупованій території України».

Відповідно до частини 3 статті 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» будь-який акт (рішення, документ), виданий будь-якими органами, їх посадовими та службовими особами на тимчасово окупованій території, які створені, обрані чи призначені в порядку, не передбаченому законом, є недійсним і не створює правових наслідків, крім документів, що підтверджують **факт народження, смерті, реєстрації (розірвання) шлюбу особи на тимчасово окупованій території**.

Відповідно до ч. 1 ст. 3 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» тимчасово окупованою територією визначається:

- сухопутна територія тимчасово окупованих Російською Федерацією територій України, водні об'єкти або їх частини, що знаходяться на цих територіях;
- внутрішні морські води і територіальне море України навколо Кримського півострова, територія виключної (морської) економічної зони України вздовж узбережжя Кримського півострова та прилегло до узбережжя континентального шельфу України, внутрішні морські води, прилеглі до сухопутної території інших тимчасово окупованих Російською Федерацією територій України, на які поширюється юрисдикція органів державної влади України відповідно до норм міжнародного права, Конституції та законів України;
- інша сухопутна територія України, внутрішні морські води і територіальне море України, визнані в умовах воєнного стану тимчасово окупованими рішенням Ради національної безпеки і оборони України, введеним у дію указом Президента України.
- надра під територіями, зазначеними у пунктах 1, 2 і 3 цієї частини, і повітряний простір над цими територіями.

Методичні матеріали щодо забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб та цивільного населення, які постраждали від військової агресії РФ проти України

Згідно з Правилами державної реєстрації актів цивільного стану в Україні, затвердженими наказом Міністерства юстиції України від 18 жовтня 2000 року № 52/5 (далі – Правила), підставою для державної реєстрації смерті зокрема є:

- лікарське свідоцтво про смерть (форма № 106/о);
- фельдшерська довідка про смерть (форма № 106-1/о);
- лікарське свідоцтво про перинатальну смерть (форма № 106-2/о);
- рішення суду про оголошення особи померлою;
- рішення суду про встановлення факту смерті особи в певний час;
- повідомлення державного архіву або органів Служби безпеки України у разі реєстрації смерті осіб, репресованих за рішенням несудових та судових органів;
- повідомлення установи виконання покарань або слідчого ізолятора, надіслане разом із лікарським свідоцтвом про смерть (пункт 1 глави 5 розділу III Правил).

Ці документи додаються до другого примірника актового запису про смерть.

У разі наявності документів, що не визнаються Україною, виданих органами так званих ЛНР та ДНР та іншими новоутвореними окупаційними адміністраціями або у разі надання відмови у встановлення такого факту, встановлення факту смерті особи здійснюється у судовому порядку.

У суді доказами, які можуть засвідчити факт смерті особи, є:

- показання свідків;
- письмові докази: акт про настання смерті, копія лікарського свідоцтва про смерть;
- повідомлення з територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки;
- наказ командира військової частини про виключення особи з особового складу частини та всіх видів забезпечення у зв'язку із загибеллю;
- скріншоти особистого листування, дані, отримані з відкритих джерел або соціальних мереж.

Згідно з п. 21 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір», від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях звільняються заявники у справах за заявами про встановлення фактів, що мають юридичне значення, поданих у зв'язку зі збройною агресією, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією території України, надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру, що призвели до вимушеного переселення з тимчасово окупованих територій України, загибелі, поранення, перебування в полоні, незаконного позбавлення волі або викрадення, а також порушення права власності на рухоме та/або нерухоме майно.

Однак доволі часто суди відмовляють у відкритті провадження у справах за вказаними категоріями без оплати їх судовим збором.

Відповідні ухвали суду можливо оскаржити в апеляційному порядку (див. рішення Донецького апеляційного суду у справі № 243/9082/18 від 08.11.2018 року).